

В. В. ІВАНОВ
(Харків)

ПРАПОРИ СЛОБІДСЬКИХ ПОЛКІВ.

Виходні з України або черкаських „Малоросійських“ полків, переселившись на дикий степ за Білогородською межею Московського царства у другій половині XVII в., приневолені були на новій батьківщині організувати однорідні черкаські Слобідські полки. Тут виявилися ті самісінські обставини, що покликали до життя „полки“ в метрополії. Повстали Острогозький, Сумський та Харківський полки. З Сумського незабаром виділились Охтирський полк, а з Харківського — Ізюмський. Кожен з п'ятьох полків, одбуваючи військову службу, мав свої прапори: полкові та сотенні.

Сумський полк мав одинацять прапорів: 1) прапор полковий, на якому було намальовано на лицевому боці Богородицю, що стоїть на місяці з берлом у правій руці й немовлям на лівиці, а на другому боці Миколу чудотворця з мечем у правиці і з церквою у лівиці. 2) Полковий прапор, на якому так само намальовано Богородицю, що стоїть на місяці з берлом у правій руці й „превѣчнымъ младенцемъ Господу благословляющу“ на лівиці, з написом: „миръ вамъ, миръ Мой даю вамъ“, а на другому боці архангола Михайла з мечем у правій руці і з щитом у лівиці. 3) Суджанської сотні — на лицевому боці образ Богородиці, що стоїть на хмарі з берлом у правій руці й немовлям на лівиці, там-таки хрест на хмарі з оточенням і над ним сонце та місяць, а на другому боці зображено пророка Іоана Головосіку у сяйві, за ним хрест на хмарах і над хрестом сонце та місяць. 4) Другої суджанської сотні — обабіч прапору хрест з місяцем по один бік та зіркою по другий. 5) Краснопільської сотні — зображено благовістя Богородиці в сяйві з написом угорі: „яко громъ, враги устрашающая“ і внизу: „за радость дѣво благовѣстія ти Гаврилова да исчезнутъ враги и вся сила Исмаилова“ і праворуч — зірка, а ліворуч хрест з написом у сяйві: „вѣрнымъ хранитель, врагамъ губитель“, поміж слів цього напису чотири зірки і під сяйвом напис: „четыре звѣзды четвероконечному кресту служатъ, зряще сіє знаменіе, враги горько да тужать“, на лівому боці зображено місяць. 6) Приписаної до Краснопілля сироватської сотні — обабіч прапору хрест і над ним місяць та дві зірки. 7) Миропільської першої сотні — на лицевому боці образ Богородиці, що стоїть на місяці з немовлям

на лівій руці, на зворотному боці Микола чудотворець, що стоїть на землі. 8) Миропільської другої сотні — архангол Михайло, що стоїть на хмарах з мечем, а на другому боці прапору — Георгій, що стоїть на землі й пробиває списом змія. 9) Межиріцької сотні — архангол Михайло стоїть на хмарах з мечем у правиці і з державою в лівиці, на другому боці російський герб — двоголовий орел під коронами. 10) Ворожби Білопільської сотні — образ Богородиці, що стоїть на місяці в сяйві, а за сяйвом дві зірки по боках і з написом: „все упованіє мое къ Тебѣ возлагаю, Мати Божія, сохрани насъ въ своемъ кровѣ“, на другому боці прапору — Микола чудотворець з мечем у правиці і з євангелією в лівій руці в сяйві, а за сяйвом дві зірки по боках і напис: „избавившему три воеводы отъ убіенія неправедного вопіємъ ти — радуйся Николае“. 11) Недригайлівської сотні — по обох боках прапору, лицевому та зворотному, хрест, двоє місяців, а біля них 10 зірок.

Охтирський полк мав шість прапорів: 1) старший прапор, що на ньому зображено апостола Андрія Первозванного на хресті розп'ятого в сяйві. 2) Прапор бригадира Осипова — герб з літерами, а по середині серце, пробите трьома стрілами. 3) Полковий прапор — російський герб під коронами. 4) Прапор великий — російський герб під коронами і на грудях в орла зображено Спаса, на другому боці такий самий герб і на грудях розп'яття Господне, а біля хреста Божа Мати та Іоан Богослов, а по кутах зображено святих. 5) Прапор першої сотні — на ньому позначено ім'я цариці Ганни Іванівни з короною над ним. 6) Прапор другої сотні — образ мученика Евмфа з хрестом у правиці, на другому боці прапору напис у сяйві: „его царского пресвѣтлого величества короны полку Ахтырского“.

Харківський полк мав шість прапорів: 1) Полковий прапор, що на ньому зображено російський герб під коронами з круговим написом: „знамя великого государя, царя и великого князя Петра Алексѣевича всея великія и малыя и бѣлыя Россіи самодержца“. 2) Другий полковий прапор — хрест у сяйві і над ним двоє янголів з сурмами, що тримають вінець. 3) Першої сотні — на лицевому боці зображено Миколу чудотворця, на зворотному — Григора неокесарійського. 4) Мереф'янської сотні — на лицевому боці зображено апостола Петра, а на другому — герб російський під коронами. 5) Липецької сотні — зображено Георгія, що стоїть на землі з хрестом у правій руці і списом у лівиці, на зворотному боці — великомученика Дмитра з хрестом у лівій руці і з списом, що перемагає змія, у правиці. 6) Деркачівської сотні — на лицевому боці зображено архангола з мечем, що перемагає диявола, вище хреста в сяйві і під ним квіти, а навпроти архангола зірки, на зворотному боці — ангол-охоронець з людиною у правій руці.

Ізюмський полк мав десять прапорів: 1) Полковий прапор, що на ньому зображено на одному боці покрови Богородиці, на другому — архістратига Михайла, що перемагає диявола. 2) Полковий

Ізюмської сотні — чотирикутний жовтий хрест. 3) Балаклійської сотні — на жовтій землі червоний хрест і над ним корона й блакитні лаври, на зворотному боці — червоний хрест на білій землі. 4) Зміївської сотні — зображено Миколу чудотворця, на зворотному боці — архангола Михайла, що перемагає диявола. 5) Куп'янської сотні — Микола чудотворець, що молиться, на другому боці — Олексій мітрополіт Київський, так само молиться. 6) Сеньківської сотні — на лицевому боці зображено архангола з гіллям у правій руці, а в лівій „держашъ имя Ісусово“; на зворотному — янгол „имущъ правую руку изображеніе креста, в лѣвой держашъ крестъ“. 7) Печенізької сотні — зображено Георгія, що перемагає змія, верхи на коні. 8) Лиманської сотні — зображено Богородицю, по боках під покровом її святі, на зворотному боці — архангол Михайло перемагає диявола. 9) Прапор, на якому зображено Спаса й герба з написом, на зворотному боці — російський герб під коронами. 10) Прапор, де зображено архангола Михайла, що вогненным мечем перемагає диявола, на зворотному боці — російський герб.

Острогозький полк мав полковий прапор, що на ньому зображено Господа Саваота, прапора першої сотні — на ньому змальовано Ісуса Христа, що благословляє в сяйві, і по боках чотири зірки, прапора другої сотні — образ Благовістя в сяйві.

Усього в п'ятьох Слобідських полках було 36 прапорів.

Зважаючи на проект фельдмаршала Бутурліна перетворити Слобідські полки в регулярний корпус, з наказу од Ганни Йванівни 31 липня р. 1734, було вигадано „по правиламъ герольдії“ нові герби для п'ятьох гусарських полків відповідно до назов головних міст. Однаково для всіх полків у горішній частині кола малося на думці намалювати блакитне тло з вензлем Ганни Йванівни під короною і з пальмовим та лавровим гіллям по боках на ознаку моци та влади, миру та війни, а в долішніх частинах кола особливі зображення для кожного полку. Для Сумського — на червоному тлі патронна „сума“ по м. Сумах, а на ній лебідь за головним містечком Лебединим. Для Охтирського полку — на зеленому тлі фортеця по головному містечку Городні. Для Харківського на червоному тлі звір „харь“ по назві м. Харкова. Для Ізюмського — на білому тлі виноградне гроно по м. Ізюму. Для Острогозького полку — на жовтому тлі — риба кит з острогою над головою за назвою м. Острогозька, він-таки Рибний. „Вышписаннымъ гербамъ быть по полкамъ на ладункахъ патронныхъ и гусарскихъ ташкахъ, т. е. на сумкахъ, а на знаменахъ оные имѣть на синей матеріи съ тою отмѣною, что полковой гербъ держать имѣеть Марсъ“¹⁾.

¹⁾ Московскій архивъ б. военнаго штаба, по 25 описи, кн. 341, арк. 16 і 272.